

**«Η ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»**

Σοφία Τριανταφύλλου
ΣΕΕ Αειφορίας-ΠΕ.Κ.Ε.Σ Θεσσαλίας
sofiatriantafilou5@gmail.com

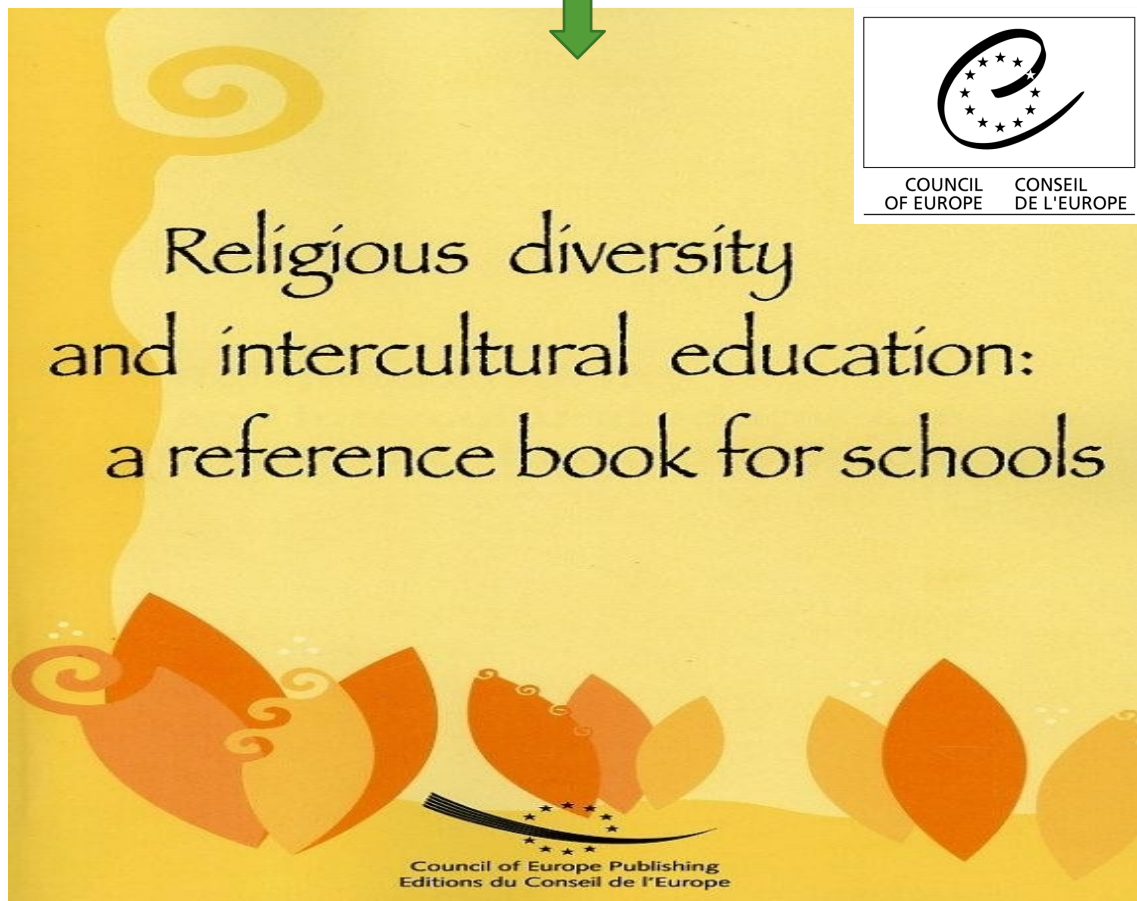
Ο παιδαγωγικός λόγος: ένας αμφίθυμος (?!) λόγος

Ο **Bernstein** (2007) για να υπερθεματίσει την έννοια της εκπαιδευτικής επικοινωνίας στη διδασκαλία/μάθηση, οριοθετεί τον παιδαγωγικό λόγο. Σύμφωνα με την οπτική του, ο λόγος στην εκπαίδευση, έχει την ιδιαιτερότητα να αποτελείται από δύο άλλους αλληλοεπικαλυπτόμενους (λόγους) :

- α. τον λόγο που σχετίζεται με το γνωστικό αντικείμενο και
- β. τον ρυθμιστικό-κανονιστικό λόγο.

Ο πρώτος είναι αυτός που περιέχει το προς διδασκαλία/μάθηση περιεχόμενο και ο δεύτερος (ρυθμιστικός-κανονιστικός) είναι ο 'κοινωνικός' λόγος, που σχετίζεται με τη μετάδοση αξιών και ήθους.

Αποδελτίωση του βιβλίου, αρχές, θέσεις & Προτάσεις!

John Keast (επιμέλεια)

This reference book is intended to help teachers, teacher administrators, policy makers and others deal with the important issue of religious diversity in Europe's schools. The religious dimension of intercultural education is an issue that affects all schools, whether they are religiously diverse or not, because their pupils live and will work in increasingly diverse societies. The reference book is the main outcome of the project "The Challenge of intercultural education today: religious diversity and dialogue in Europe", developed by the Council of Europe.

Θρησκευτική ετερότητα και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Οι αντιλήψεις, οι απόψεις, οι αξίες, και οι πεποιθήσεις οι οποίες αποτελούν απόρροια θρησκευτικών καταβολών, σχετίζονται με την ταυτότητα και προσδι-ορίζουν την ετερότητα.

Όλες οι κοινωνίες που ενδιαφέρονται να διαμορφώσουν πολίτες ικανούς να εκφράζουν τις απόψεις τους και να μετέχουν ενεργά στη δημοκρατία, προσυπογράφουν την ελευθερία συνείδησης και θρησκείας.

Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Το 1997 στον Νόμο 2413 (ΦΕΚ 124/17-6-96), ορίζεται ότι : «Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (=> διαδικασία επικοινωνίας των πολιτισμών) είναι η οργάνωση και η λειτουργία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης, σε νέους με, κοινωνικές, πολιτιστικές, μορφωτικές ιδιαιτερότητες, και ανάγκες».

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Περιεχόμενα

Μέρος I. Θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο της θρησκευτικής ετερότητας και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Μέρος II. Εκπαιδευτικές προϋποθέσεις (=> Συνεργατική μάθηση, αξιοποίηση της «αποστασιοποίησης» και της «εξομοίωσης» ενσυναισθητική επικοινωνία) και μεθοδολογικές προσεγγίσεις (=> 1: Η φαινομενολογική προσέγγιση. 2: Η ερμηνευτική προσέγγιση. 3: Η διαλεκτική προσέγγιση. 4: Η συνκειμενική προσέγγιση), για τη διαπολιτισμική διάσταση της θρησκευτικής αγωγής στο σχολείο

Μέρος III. Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και θρησκευτικής ετερότητας για το σύνολο του σχολείου (σχολικό ήθος, διοίκηση)

Μέρος IV. Εκπαιδευτικό σενάριο από τη Γαλλία

Μέρος V: Πηγές και Βιβλιογραφικές αναφορές

ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ Ο ΔΙΑ- ΛΟΓΟΣ!

Με τον διάλογο ο μαθητής διαπαιδαγωγείται: να εκφράζει την γνώμη του, να αποκτά ενεργή ακρόαση, να σέβεται τις απόψεις του συνομιλητή του, να αναλύει, να έχει επιχειρήματα, να αντικρούει, να έχει δημιουργική και κριτική σκέψη, να ισορροπεί και να ελέγχει τον λόγο του.

Επιπροσθέτως μέσω του διαλόγου, ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τον μαθητή : ν' αναπτύσσει νέους πνευματικούς ορίζοντες, να μαθαίνει να δημιουργεί ευχάριστο κλίμα μεταξύ των συνομιλητών, να αμφισβητεί και να προωθεί την ανάπτυξη συλλογισμών, να συνδιαλέγεται, να κατανοεί εαυτόν και άλλους, να αναστοχάζεται και να καταλήγει σε συμπεράσματα.

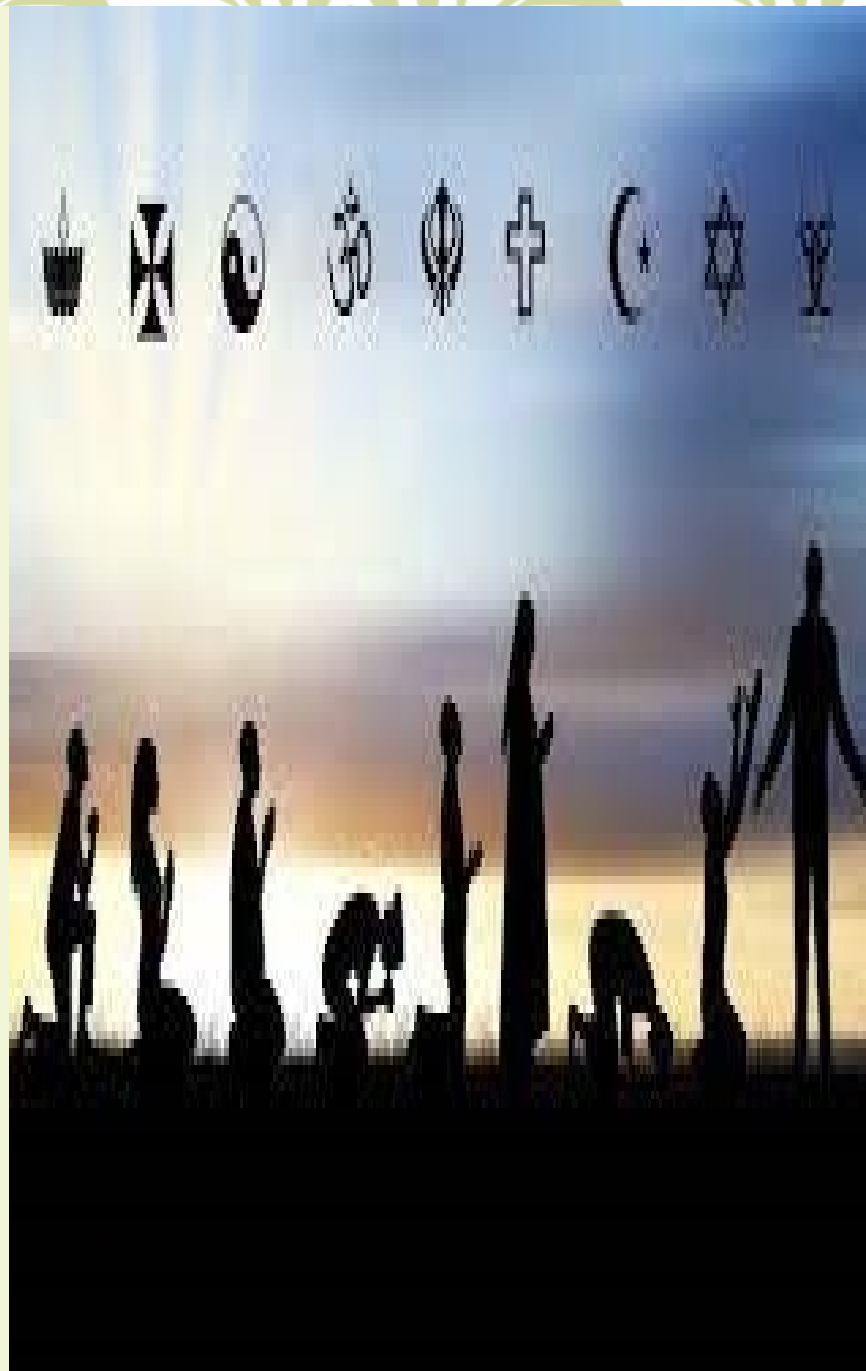
Εισαγωγή

Οι θρησκευτικές και ηθικές αξίες

αποτελούν άκρως ευαίσθητη περιοχή, που καλύπτει τα πιστεύω και τις αντιλήψεις περί του κόσμου. Αυτές οι αξίες δεν είναι δυνατόν να προσεγγίζονται απλώς από τη στενή σκοπιά ενός προγράμματος σπουδών, ούτε είναι δυνατόν να αποτελούν απλή διαμεταφορά γνώσεων. Οφείλουμε να αναπτυχθούν σταδιακά, ώστε οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν και να αποκτήσουν τις αντίστοιχες αξίες ατομικά και με μακροχρόνια αποτελέσματα.

Τοιουτοτρόπως, η απόκτηση θρησκευτικών και ηθικών αξιών πρέπει να είναι το αποτέλεσμα μιας πραγματικής προσωπικής εμπειρίας και δεξιότητας.

Εν προκειμένω δε, η ανάπτυξη θρησκευτικών και ηθικών πεποιθήσεων πρέπει να είναι σύμφωνη με τις δημοκρατικές αξίες ως σύνολο, δηλαδή, με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τον πλουραλισμό και τους κανόνες δικαίου.

Τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα, που έχουν επιφέρει διαφοροποιήσεις στις περισσότερες κοινωνίες, έχουν αναδείξει, -πιο ξεκάθαρα απ' ό,τι στο παρελθόν-, την **ετερότητα** που υπάρχει στους τρόπους αντίληψης της ζωής και του κόσμου, βασισμένους σε διαφορετικά συστήματα πίστης.

Η **ανεκτικότητα** και η **κατανόηση** είναι ιδιότητες που, ως εκπαιδευτικοί, οφείλουμε να διδαχθούμε. Γι' αυτό οι χώρες ενδιαφέρονται να μορφώσουν τους νέους -οι περισσότεροι από τους οποίους πρόκειται να συμβιώσουν σε ένα ή περισσότερα πολιτισμικά/α περιβάλλον/τα-, με (ή παρά) τις διαφορετικές τους θρησκευτικές απόψεις και αντιλήψεις.

Micheline Milot

‘Ανεκτικότητα’, ‘Κατανόηση’ και ‘Συγχώρεση’ είναι λέξεις κλειδιά στη διδασκαλία της θρησκευτικής αγωγής με διαπολιτισμική οπτική

Διαπολιτισμική διάσταση της Θρησκευτικής εκπ/σης (θρησκευτική και πολιτισμική ετερότητα)

Αρχές που διέπουν την διαπολιτισμική διάσταση της θρησκευτικής αγωγής :

- Ανεκτικότητα (σεβασμός στη διαφορετικότητα των άλλων)
- Αμοιβαιότητα (αποδοχή του διαφορετικού ένθεν κακείθεν)
- Κοινωνική ευθύνη (αντίληψη στάσης του πολίτη στη δημόσια ζωή)
- Μετριοπάθεια (ανάπτυξη εσωτερικού «κώδικα δημόσιου βίου»)

ώστε να θεμελιωθούν και ν'αναπτυχθούν σχέσεις αλληλοσεβασμού και συνεργίας

Στο σχολείο, όμως, δεν είναι παράλογο να προσδοκούμε ότι τα παιδιά θα αναπτύξουν μια δεξιότητα αποστασιοποίησης, απλά με το να συνειδητοποιήσουν ότι ο προσδιορισμός της ταυτότητάς τους έχει νόημα για αυτά τα ίδια και για τα παιδιά που έχουν τις ίδιες απόψεις, ενώ άλλα παιδιά νομιμοποιούνται να έχουν άλλα πιστεύω, ή να πιστεύουν με διαφορετικό τρόπο.

Milot, 2005

Η πολυπολιτισμική κοινωνία δεν είναι συνονθύλευμα από διάφορες αμετάβλητες πολιτισμικές ταυτότητες, αλλά *«ένας ελαστικός ιστός από μονταρισμένους και πάντοτε περιστασιακούς προσδιορισμούς ταυτότητας»*

Baumann 1999

- Προς αποφυγή :

1. δημιουργία στερεοτύπων

- Ο όρος δημιουργήθηκε από τον Γάλλο τυπογράφο Didot το 1789 για τις πλάκες που χρησιμοποιούσε στην εκτύπωση, αλλά αργότερα χρησιμοποιήθηκε από ψυχιάτρους και από τον Ρανιον στα πειράματά του, και στη συνέχεια η χρήση του γενικεύτηκε στις κοινωνικές επιστήμες.
- Τα **στερεότυπα** είναι υπερ-γενικεύσεις (συχνά ειρωνικές και υπερ-απλουστευτικές), συχνά σχετικές με ανθρώπους ή ομάδες, και στηρίζονται περισσότερο σε εικασίες και παραπληροφόρηση, παρά σε γεγονότα.

Robert Jackson

Προς αποφυγή ο εθνικισμός

2. Εθνικισμός ιδεολογία μιας ή περισσότερων προνομιούχων εθνικών ομάδων ή κατηγοριών, είναι η που θεωρούν τον πολιτισμό, ως «κληρονομιά» μιας εθνικής ομάδας. Άκαμπτες και στενές όψεις της φυλετικής, εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητας τείνουν να εμφανισθούν, όταν παγιωμένες απόψεις για τη φύση των πολιτισμών συνδυάζονται με όψεις του της εθνικότητας και της θρησκείας που ενώ είναι αφηρημένες θεωρούνται πραγματικές.

Ο εθνικισμός οδηγεί σε «βιολογικό ρατσισμό» και σε «πολιτισμικό ρατσισμό». Ο πολιτισμικός ρατσισμός οικοδομείται επάνω στον βιολογικό ρατσισμό (εντείνοντας τις πολιτισμικές διαφορές).

Tariq Modood 1997

Προς αποφυγή :

3. Φυλετικές διάκρισεις και “θεσμικός ρατσισμός”

Θεσμικός ρατσισμός θεωρείται η συλλογική αποτυχία ενός οργανισμού να παρέχει κατάλληλες και επαγγελματικές υπηρεσίες σε ανθρώπους, εξ αιτίας του χρώματος, του πολιτισμού ή της εθνικής τους καταγωγής. Παρατηρείται ή εντοπίζεται στις διαδικασίες, στάσεις και συμπεριφορές που καταλήγουν σε διακρίσεις και που εκφράζονται με προκαταλήψεις, αγνόηση και δημιουργία ρατσιστικών στερεοτύπων, ζημιώνοντας ψυχικά ανθρώπους από εθνικές μειονότητες.

[Έκθεση Machherson]

Εκπαιδευτικές Συνθήκες και Προσεγγίσεις

Προϋποθέσεις για τη διαχείριση της θρησκευτικής ετερότητας στη διαπολιτισμική εκπαίδευση:

- **συνεργατική μάθηση** (ενδο-ομαδική ετερότητα)
- ασφαλής χώρος ώστε να ενισχυθεί η προσωπική έκφραση
- χρήση «αποστασιοποίησης» και «προσομοίωσης»
- ενσυναισθητική επικοινωνία

συνδεδεμένες με τις έννοιες της ανεκτικότητας και της αμοιβαιότητας μέσω :

είτε φαινομενολογικής προσέγγισης
είτε ερμηνευτικής προσέγγισης
είτε διαλεκτικής προσέγγισης
Είτε συνκειμενικής προσέγγισης

Peter Schreiner

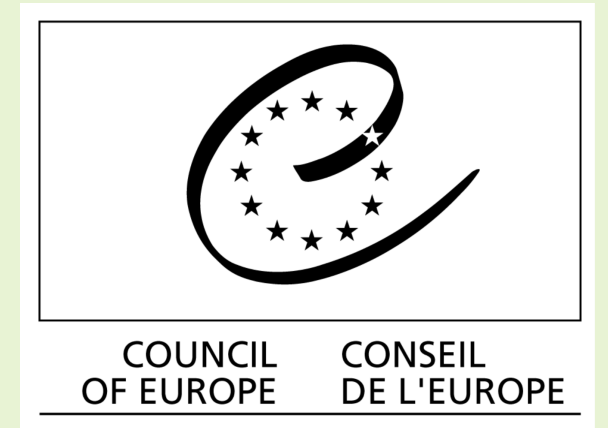
Μεταξύ των εκπαιδευτικών προϋποθέσεων :

1. Η Συνεργατική μάθηση η οποία πρεσβεύει

- την ενδο-ομαδική ετερότητα
- την θετική αλληλεξάρτηση (Στηρίζεται στην παραδοχή ότι κανείς δεν μπορεί να επιτύχει ένα έργο από μόνος του και ότι χρειάζονται όλοι ώστε να επιτευχθεί ένας κοινός στόχος και αντανακλάται στην ενσυναίσθηση που επιδεικνύουν οι συνομήλικοι) Π.χ. Μια σχολική γιορτή.

Αρχές της : συμμετοχικότητα, σεβασμός, διάλογος (κριτική έκφραση γνώμης) και επικοινωνία

Στη συνεργατική μάθηση κριτήρια ένταξης είναι προσωπικές δεξιότητες και γνώσεις των μελών της ομάδας, και όχι οι εθνικές και θρησκευτικές τους συγγένειες. Η ταυτότητα αυτή θα ενώσει ανθρώπους που σε άλλες συνθήκες θα ήταν χωρισμένοι.

2. «Αποστασιοποίηση» και «Προσομοίωση» είναι δύο μέθοδοι μελέτης σημαντικών θεμάτων της θρησκευτικής ετερότητας (με διαπολιτισμική οπτική)

Οι τεχνικές αποστασιοποίησης περιλαμβάνουν τη χρήση τρίτων προσώπων, φανταστικών χαρακτήρων, έργων τέχνης καθώς και άλλες μορφές «έμμεσης» διδασκαλίας και μάθησης. Επιτρέπουν στους μαθητές να εμπλακούν στο διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο με ασφάλεια, χωρίς αμηχανία και φόβο.

Οι προσομοιώσεις παρουσιάζουν σύνθετες καταστάσεις, όπου η μάθηση επιτυγχάνεται μέσα από την εξεύρεση λύσης σε διλήμματα ή φανταστική χρήση άλλων καταστάσεων με σκοπό να προσδιορισθούν και να συζητηθούν κάποια θέματα.

John Keast

Οι μέθοδοι αυτές, χρειάζονται το κατάλληλο υπόβαθρο από το διδάσκοντα (πηγές και γνώσεις), ώστε το μαθησιακό κλίμα να παρέχει διασφάλιση ανάπτυξης ηθικών αξιών και αποφυγή συγκρούσεων.

Παιχνίδι ρόλων

Π.χ. Οι μαθητές σχεδιάζουν το διάγραμμα ενός στρογγυλού τραπέζιου και βάζουν τα ονόματα τριών θρησκευτικών ηγετών σε τρεις καρέκλες, προσδιορίζοντας και καταγράφοντας τα κοινά σημεία των ηγετών που κάθονται εκεί. Πάνω στο τραπέζι κάνουν κατάλογο των θεμάτων στα οποία δεν συμφωνούν, θέματα που υπάρχουν «στο τραπέζι» για επίλυση. Τα θέματα αυτά μπορούν να συζητηθούν «σε απόσταση» από την κατάσταση των ίδιων των μαθητών, αλλά αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες ετερότητας στις οποίες θα ζήσουν στην πράξη.

3. Ενσυναισθητική επικοινωνία

σχετίζεται με την καλύτερη γνώση-κατανόηση των άλλων και του εαυτού μας και τη βελτίωση των σχέσεων εαυτού-άλλων. Μπορούμε να θέσουμε ποικίλες ερωτήσεις στον εαυτό μας ώστε να εκτιμήσουμε το επίπεδο ενσυναίσθησης και ν'αναπτύξουμε στον υπέρτατο βαθμό τα επίπεδα ενσυναισθητικής επικοινωνίας

Albert Raasch

Ενσυναίσθηση :

«η διαδικασία που κινητοποιεί την συμπεριφορά και μας επιτρέπει να βιώσουμε πως είναι να αισθάνεται- βιώνει ένα άλλο πρόσωπο κάποιο γεγονός ή κάποια κατάσταση».

T. Singer

Ενσυναισθητική επικοινωνία

κλικ για video

<https://www.youtube.com/watch?v=1Ewgu369Jw&list=PLoLnm0ZhSqhCsQmLI6U4zzDQBleEeyH0t>

- Η λέξη **‘συμπάθεια’** (< συν + πάσχω) δηλώνει την θετική συναισθηματική στάση κάποιου σε κάποιον ή κάτι.

- Η λέξη **empathy** σημαίνει **‘ενσυναίσθηση’** (< έν (en), «συν» + «αίσθηση) εμπεριέχει τρεις διακριτές έννοιες:

α. αντιλαμβάνομαι (τα συναισθήματα του άλλου),

β. αισθάνομαι (αυτό που αισθάνεται και ο άλλος) και

γ. συμπονώ (‘έμπρακτα’ τον άλλον).

Η λέξη **‘απάθεια’** (< ‘α’ στερητικό + πάσχω) δηλώνει την απουσία αντίδρασης, την αδιαφορία

SYMPATHY	EMPATHY	APATHY
I understand how you feel	I feel how you feel	I don't care!

Προσεγγίσεις για την μελέτη της θρησκευτικής ετερότητας

1. Φαινομενολογική προσέγγιση

Χαρακτηριστικά της είναι:

- να διδάσκει κάποιος για να προάγει τη γνώση και την κατανόηση και όχι για να προάγει μια συγκεκριμένη θρησκευτική ή μη θρησκευτική άποψη'
- να αποφεύγει να επιβάλλει τις δικές του απόψεις και στάσεις στον τρόπο ζωής μιας άλλης θρησκείας όσο το δυνατόν περισσότερο,
- να διακρίνει διαφορές και ομοιότητες, να κατανοεί, όχι να κρίνει.

Εναλλακτική μορφή της προσέγγισης είναι η θεματική εξέταση της θρησκείας, φροντίζοντας με μεγάλη προσοχή να συγκρίνουμε μόνο τα όμοια.

Η φαινομενολογική προσέγγιση κρίνεται για την αποτυχία της να μπει στο «εσωτερικό» μιας θρησκείας.

Παρ' όλα αυτά, η προσέγγιση μπορεί να χρησιμοποιήσει μεθόδους όπως το παίξιμο ρόλων και το θέατρο, ώστε να προσπαθήσει να ανοικοδομήσει τις θρησκευτικές ιδέες και τα αισθήματα κάποιου άλλου.

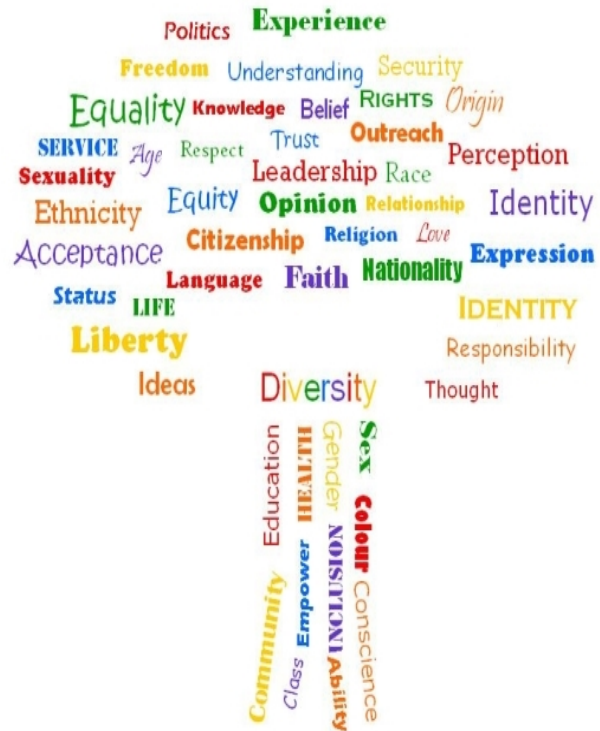
2. Η ερμηνευτική προσέγγιση (έχει κοινά σημεία με την φαινομενολογική)

Χαρακτηριστικά της : αναπαράσταση, ερμηνεία και έκφραση γνώμης.

Βασικά της σημεία :

- Οι θρησκευτικές παραδόσεις θα πρέπει να παρουσιάζονται όχι ως ομοιογενή και κλειστά συστήματα, αλλά με τρόπο ώστε να αναγνωρίζεται η ετερότητα στο εσωτερικό των θρησκειών και η μοναδικότητα του κάθε μέλους, καθώς και το γεγονός πως κάθε πρόσωπο είναι αντικείμενο πολλών επιρροών.
- Δεν θα πρέπει να περιμένει κάποιος ότι οι μαθητές θα αφήσουν κατά μέρος τις πεποιθήσεις τους αλλά θα πρέπει να συγκρίνουν τις αντιλήψεις τους, με τις αντιλήψεις των άλλων: «η άποψη των ίδιων των μαθητών αποτελεί ουσιαστικό μέρος της διαδικασίας μάθησης».
- Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές οφείλουν α. να επανεκτιμούν τον τρόπο ζωής τους, β. να ασκούν εποικοδομητική κριτική στο υλικό που μελετούν και γ. να έχουν συνεχή επίγνωση των μεθόδων που χρησιμοποιούν, εκφράζοντας τη γνώμη τους για τη φύση της διδασκαλίας/μάθησης. Τα παραπάνω αποτελούν τα τρία στοιχεία της έκφρασης γνώμης.

3. Διαλεκτική προσέγγιση - Διάλογος

Ο διάλογος εξελίσσεται σε τέσσερα στάδια:

α. Εισαγωγή: κάνοντας φίλους, συζητώντας για ενδιαφέροντα
β. Κοινοποίηση εμπειριών: ανακαλύπτοντας ο καθένας στοιχεία για τις οικογενειακές παραδόσεις και τις θρησκευτικές συνήθειες του άλλου.

γ. Ερωτήσεις πίστης: συζητώντας τις πεποιθήσεις τους για βασικά ερωτήματα όπως: η ζωή μετά το θάνατο, η ύπαρξη των αγγέλων, η αρχή του κόσμου....

δ. Συζήτηση για την ηθική: συζητώντας για θέματα ηθικής, όπως: η χρήση βίας, τα δικαιώματα των ζώων, τα τυχερά παιχνίδια.

Πάντα κατά νου πως ένας αποτυχημένος διάλογος μπορεί να σημαίνει τέλος της επικοινωνίας, ακόμα και το τέλος σχέσεων

4. Σύμφωνα με την συνκειμενική προσέγγιση

η γνώση είναι συνκειμενικά περιορισμένη και πως κάθε άνθρωπος βλέπει τη ζωή από διαφορετική οπτική και δεν μπορεί να απελευθερωθεί από αυτό, παρά μόνο με συνειδητή προσπάθεια

Το σύνολο της εκπαίδευσης είναι συνκειμενικό, με την έννοια πως διαμορφώνεται από τους συνκειμενικούς της παράγοντες (γεωγραφικοί, ιστορικές και κοινωνικές δομές, εθνικοί, θρησκευτικοί και πολιτισμικοί συντελεστές, σχολικά συστήματα και εκπαιδευτικές πολιτικές).

Η συνκειμενική θεωρία ήταν έμπνευση που προήλθε από την Παιδαγωγική των Καταπιεσμένων του Paulo Freire (1996) και για την συνκειμενική θεολογία (Bevans 1992) χρησιμοποιεί ένα μίγμα πρακτικής και ανθρωπολογικών μοντέλων

Π.χ. 1. Η θρησκευτική διάσταση στα παραμύθια ή στα δημοτικά τραγούδια μπορεί να γίνει ως εξής: Διαφορετικοί πολιτισμοί μοιράζονται λαϊκούς μύθους με κοινό θέμα. Πολλά παραμύθια είναι στενά συνδεδεμένα με θρησκευτικές παραδόσεις. Ο ίδιος λαϊκός μύθος μπορεί να υπάρχει σε διαφορετικές μορφές, ανάλογα με το πολιτισμικό περιβάλλον της διήγησης. Πώς δείχνουν τα παραμύθια μας? Γνωρίζουμε κάποιο παραμύθι για να το συγκρίνουμε με άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα?

Π.χ. 2. Ο Άγιος Μιχαήλ είναι κοινός άγγελος σε τρεις θρησκείες, και επιπρόσθετα η Λειτουργία του Αγίου Μιχαήλ έχει διαλεκτικές προοπτικές και δίνει έμφαση στην πολιτική της ανοικτής θύρας για τους ανθρώπους της κοινότητας, ανάμεσα στα ιδρύματα της γειτονιάς, ανάμεσα στο σχολείο και την εκκλησία, τη συναγωγή και το τζαμί (όποτε είναι δυνατόν), ανάμεσα σε διαφορετικά σχολεία, ανάμεσα στις γενιές, ανάμεσα σε διαφορετικά μαθήματα, ανάμεσα σε επαγγέλματα, ανάμεσα στις θρησκείες, ανάμεσα στους κοσμικούς και τους θρησκευόμενους, ανάμεσα δλδ στο σχολείο και την κοινωνία.

Βασικά σημεία της συνκειμενικής προσέγγισης και το πρόγραμμα συνεργασίας σχολείου και κοινότητας

Η συνκειμενική προσέγγιση:

- χρησιμοποιεί ένα κοινό χαρακτηριστικό ή ένα σημείο συνάντησης στο πολιτισμικό περιβάλλον, ως βάση για δια-θρησκευτική και διαπολιτισμική μάθηση
- βασίζεται στην κοινωνικο-πολιτισμική ιδέα μάθησης και δίνει έμφαση στην ανάγκη, η μαθησιακή διαδικασία να γίνεται σε αυθεντικό περιβάλλον
- αναγνωρίζει πως κάθε συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον έχει κάποια χαρακτηριστικά, κάποια κοινή ιστορία, πολιτιστικά καλλιτεχνήματα, τελετές, εορτές και πανηγύρεις, ή έχει να αντιμετωπίσει κάποια προβλήματα και προκλήσεις, που μπορούν να αποτελέσουν κοινό έδαφος για εκπαίδευση
- είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, όπου υπάρχει έλλειψη σχολικών βιβλίων ή άλλου διδακτικού υλικού στο εκπαιδευτικό σύστημα.

ΙΔΕΑ : Όταν είσαι προσκεκλημένος στη γιορτή του Άλλου (Peter Schreiner)

Πολλά σχολεία στην Ευρώπη αναγνωρίζουν και ενσωματώνουν στη διδασκαλία και τη σχολική ζωή θρησκευτικές γιορτές που είναι γνωστές σε κάποιους (τουλάχιστον) από τους μαθητές και τις οικογένειές τους. Οι γιορτές μπορούν να κτίσουν γέφυρες ανάμεσα σε ανθρώπους από διαφορετικές θρησκείες. Αυτό συμβαίνει κυρίως στα δημοτικά σχολεία, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη ότι οι γιορτές έχουν μεγάλη σημασία για μαθητές που ανήκουν σε κάποια θρησκευτική παράδοση.

Οι γιορτές είναι σημαντικές για διάφορους λόγους.

- Ο δικός μας εορτασμός μπορεί να μας ανοίξει μια είσοδο στις γιορτές των άλλων, αν λάβουμε υπόψη ομοιότητες και διαφορές.
- Με το να παρουσιάζουμε και να γιορτάζουμε «δικές μας» γιορτές και γιορτές των «άλλων» θα πρέπει να είμαστε ειλικρινείς, όχι μόνο για την ομορφιά και το ενδιαφέρον τους, αλλά επίσης για το πώς μπορεί να είναι παράξενες ή ενοχλητικές.

Στο επίκεντρο βρίσκονται οι άνθρωποι που τιμούν μια γιορτή. Οι γιορτές παρέχουν θαυμάσιες ευκαιρίες για μια πρώτη συνάντηση και στη συνέχεια διάλογο. Η γνώση για τις γιορτές παίζει σημαντικό ρόλο για τη συμβίωση στις γειτονιές

Οι θρησκευτικές γιορτές

- μπορούν να εισαχθούν στην τάξη και να ρίξουν γέφυρες ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών θρησκειών.
- Η ενθάρρυνση πρόσβασης στην ετερότητα θρησκειών και κοσμοαντιλήψεων μπορεί να αποτελέσει οδηγό και αντικείμενο για την ένταξη θρησκευτικών εορτών στη διδασκαλία και τη διαδικασία μάθησης, ή στοιχείο της ευρύτερης σχολικής ζωής.
- Η ενασχόληση με τις θρησκευτικές γιορτές μπορεί να παρέχει ευκαιρίες στους μαθητές να αναγνωρίσουν τον πλούτο των διαφόρων πολιτισμών στη δική τους παράδοση, να τοποθετήσουν τις εμπειρίες τους σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο και να ανακαλύψουν ομοιότητες και διαφορές.

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Εν τη σχολική κοινότητα :

Σχολικό ήθος και Διοίκηση του σχολείου

Κατ' αρχάς, το ήθος του ιδρύματος καθ' αυτό είναι σημαντικό, διότι με αυτό συντονίζεται το συνολικό κλίμα και περιβάλλον της εκπαίδευσης. Αν οι αξίες που ενστερνίζεται το ίδρυμα δεν αποπνέουν σεβασμό στην ετερότητα, δεν ενθαρρύνουν το σεβασμό και την απόδοση αξίας που της πρέπει, τότε, είναι απίθανο, τέτοιες μορφές εκπαίδευσης να ευδοκιμήσουν στη ζωή του ιδρύματος ή στο πρόγραμμα σπουδών. Τούτο σημαίνει πως όλοι εκείνοι που δημιουργούν και συντηρούν το ήθος ενός ιδρύματος εμπλέκονται και είναι υπεύθυνοι για τις βάσεις και τη διοίκηση του ιδρύματος

Θετικές αξίες : η αποφυγή των στερεοτύπων, η συναισθηματική νοημοσύνη, ο σεβασμός, η ευγένεια, η απόδοση αξίας στο άτομο, την οικογένεια και την κοινότητα, η έλλειψη διακρίσεων και παρενοχλήσεων, η θετική αποδοχή των διαφορετικών παραδόσεων => αποτελούν τα θεμέλια του ορθού ήθους

Το σχολικό ήθος διαμορφώνεται βεβαίως από τη σχολική διοίκηση και την σχολική 'πολιτική' που ακολουθείται.

Διαχείριση του Σχολείου σχετικά με τη διαπολιτισμική διάσταση της διδασκαλίας (ερωτηματολόγιο)

- Σε ποιο βαθμό η σχολική διοίκηση και διαχείριση αντικατοπτρίζει την αξία της ετερότητας;
- Υπάρχουν κοινές ημέρες γιορτής, βασισμένες στο ανθρώπινο γένος, για παράδειγμα ημέρα των Ηνωμένων Εθνών;
- Σε ποιο βαθμό το φαγητό που παρέχεται στο σχολείο αντικατοπτρίζει την ετερότητα πολιτισμών και αναγκών;
- Πώς αντιμετωπίζεται η ιδιαίτερη ένδυση και τα θρησκευτικά σύμβολα που φέρουν οι μαθητές;
- Σε ποιο βαθμό επιτυγχάνεται η επίλυση των συγκρούσεων αναφορικά με φαινόμενα σχολικής βίας και ετερότητα?;
- Σε ποιο βαθμό εφαρμόζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση και για τη θρησκευτική ετερότητα στο σχολείο;
- Η πνευματική ανάπτυξη κάθε παιδιού θεωρείται σκοπός της θρησκευτικής εκπαίδευσης;
- Δίνεται έμφαση σε κοινά χαρακτηριστικά των θρησκειών παρά στις διαφορές;
- Σε ποιο βαθμό οι εκπαιδευτικοί έχουν εκπαιδευθεί ώστε να παρέχουν διαπολιτισμική διάσταση στην εκπαίδευση και στο μάθημα της θρησκευτικής αγωγής;
- Τι ευκαιρίες υπάρχουν για τους εκπαιδευτικούς να αποκτήσουν τέτοια εκπαίδευση; Σε ποιο βαθμό εκμεταλλεύονται αυτές τις ευκαιρίες;
- Σε ποιο βαθμό προάγει το σχολείο την ανεκτικότητα, την αμοιβαιότητα, τη μετριοπάθεια, την έννοια της υπευθυνότητας των πολιτών και το στοχασμό ?

• **Εκπαιδευτικό σενάριο (Γαλλία) Μια συγκριτική μελέτη:
«Τελετουργίες, γιορτές, λατρευτικές πρακτικές και τόποι
λατρείας»**

Διδακτικό υλικό κι εξοπλισμός :

Βίντεο και φωτο σχετικά με το θέμα –

Π.χ. γεύμα για το εβραϊκό Πάσχα σε μια εβραϊκή οικογένεια, περιφέρεια Παρισιού, 1980·

- διακοπή της νηστείας με ένα οικογενειακό γεύμα, περιφέρεια Παρισιού, 2001·
- προσευχή της Παρασκευής στο τζαμί του Εβρί, 1999·
- προσευχή σε συναγωγή.

Προσωπικές διαφάνειες:

Χριστουγεννιάτικο γεύμα σε μια γαλλική οικογένεια
Κυριακάτικη λειτουργία στον καθεδρικό ναό του Evry.

Φωτοαντίγραφα κειμένων που περιγράφουν τις τρεις μονοθεϊστικές θρησκείες και το νόημα των γιορτών τους

• Στόχοι για τους μαθητές :

- να εξηγήσουν ιστορικά την πίστη σε θρησκείες και πρακτικές που χρονολογούνται από την αρχαιότητα και το Μεσαίωνα·
- να αναπτύξουν ανεκτικότητα μέσα από τη γνώση και ανοιχτό πνεύμα σε θέματα θρησκευτικής ετερότητας·
- να εμβαθύνουν στην κατανόηση των σχέσεων που έχουν μεταξύ τους διάφορες τελετουργίες, γιορτές και τόποι λατρείας των θρησκειών που είναι παρούσες σήμερα στη Γαλλία

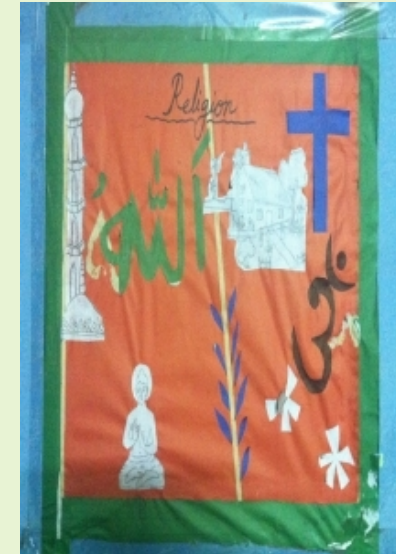
• Θέματα

- Τρία παραδείγματα γιορτών: μιας Χριστιανικής, μιας Ιουδαϊκής, μιας Μουσουλμανικής.
- Τρεις τόποι λατρείας: η εκκλησία, η συναγωγή, το τζαμί.
- Τρεις τελετουργίες: η κυριακάτικη λειτουργία, το Σάββατο, η προσευχή της Παρασκευής

• Χρόνος : 3-10 διδακτικές ώρες Κοινό : Μαθητές από νήπια έως Γ' Γυμνασίου

- **Περιγραφή φάσεων εκπαιδευτικού σεναρίου**
- **1^η φάση:** εξηγούμε το σκοπό της δραστηριότητας (να γνωρίσουμε τις διάφορες θρησκείες μέσα από τις καθημερινές τους δραστηριότητες, τους λατρευτικούς χώρους που χρησιμοποιούν και τις οικογενειακές γιορτές τους).
- **2^η φάση:** δείχνουμε εικόνες σχετικές με το θέμα: χριστιανικό γεύμα, γεύμα στο ραμαζάνι, γεύμα για το εβραϊκό Πάσχα.
- Ζητάμε από τους μαθητές να περιγράψουν τις εικόνες.
- Δίνουμε τις αναγκαίες επεξηγήσεις και πληροφορίες.
- Αναθέτουμε στους μαθητές να βρουν την προέλευση αυτών των γιορτών.
- **3^η φάση:** η ίδια άσκηση, αλλά με σημείο αναφοράς τους τόπους λατρείας.
- Μελέτη των δραστηριοτήτων των πιστών, των κληρικών, των ιμάμηδων, των ραββίνων.
- Περιγραφή των χώρων λατρείας, η αποστολή τους, το νόημά τους.

Σταδιακά κατά τη διάρκεια των φάσεων του εκπαιδευτικού σεναρίου, διαμορφώνεται ένα σχεδιάγραμμα υπό τη μορφή πλήρους ή μερικού συγκριτικού πίνακα:

	Χριστιανισμός	Ιουδαϊσμός	Ισλάμ
Τελετουργίες	Θεία λειτουργία	Προσευχή του Σαββάτου	Προσευχή της Παρασκευής
Θρησκευτικές γιορτές	Χριστούγεννα Πάσχα	Πάσχα	Ιντ (το τέλος της νηστείας)
Λατρευτικοί τόποι	Εκκλησίες	Συναγωγές	Τζαμιά

Φυσικά ο πίνακας μπορεί να εμπλουτιστεί με περαιτέρω στοιχεία ανά θρησκεία, ανάλογα τη χρονική διάρκεια του Εκπαιδευτικού σεναρίου

Αναστοχασμός και αξιολόγηση

Η δραστηριότητα θεωρήθηκε «επιτυχής» γιατί κέντρισε το ενδιαφέρον των μαθητών και τους μετέδωσε κάποιες βασικές γνώσεις σχετικά με τις θρησκείες. Βοήθησε σίγουρα τους μαθητές να γνωρίσουν καλύτερα τους «άλλους».

«Σύμφωνα με μελετητές (Cahill, 2003 και Περσελής, 1998 & 2003), η διαθρησκειακή γνώση, οι μελετημένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες και ο διάλογος, προωθούν και εμπεδώνουν την κατανόηση μεταξύ των διαφορετικών θρησκευτικών δογμάτων, προτάσσοντας μια οικουμενική αγωγή για την παγκόσμια ειρήνη, αποσαφηνίζοντας προκαταλήψεις και στερεότυπα. Αυτό που αποδεικνύεται σημαντικό για το σύγχρονο πολίτη είναι να έχει μια ισχυρή θρησκευτική ταυτότητα-προτίμηση, ενώ παράλληλα να μπορεί να συνδιαλέγεται και να έχει επαφές και με άλλες θρησκευτικές παραδόσεις.

Ο Cahill συγκεκριμένα (2004) υποστηρίζει ότι, οι σπουδαιότερες προκλήσεις για όλες τις θρησκείες στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης είναι: α) η ανάπτυξη μιας οικολογικής συνείδησης που αναγνωρίζει την ιερότητα του σύμπαντος και τους κινδύνους της εκμετάλλευσης των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας του πλανήτη, β) η αφοσίωση στην πνευματική αποστολή και στην τέλεση των θρησκευτικών μυστηρίων, που δεν θα πρέπει να υποσκελίζεται από δραστηριότητες κοινωνικής πρόνοιας ή εκπαίδευσης και γ) η δογματική-θεολογική, αλλά και πρακτική αποδοχή της ισότητας των δύο φύλων, στο πλαίσιο της κοινωνικής δικαιοσύνης».

Αρβανίτη, Ε. & Σακελλαρίου, Μ. (2008)

Ενημέρωση Επιμορφωτικής δράσης από το Α.Π.Θ

ΔΩΡΕΑΝ επιμορφωτικό πρόγραμμα με τίτλο **«Διαπολιτισμική επικοινωνία και διαθρησκευτική συνύπαρξη στην ιστορία των Βαλκανίων»**, διάρκειας 32 διδακτικών ωρών, με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Έναρξη μαθημάτων: 8 Νοεμβρίου 2021

Το πρόγραμμα απευθύνεται κυρίως σε εκπαιδευτικούς Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης και η επιτυχής ολοκλήρωσή του οδηγεί στην λήψη πιστοποιητικού από το ΚΕΔΙΒΙΜ του Α.Π.Θ.

Το επιμορφωτικό πρόγραμμα διοργανώνεται από το ΠΜΣ :“Σπουδές στον Σλαβικό Κόσμο: Ιστορία, Γραμματεία, Πολιτισμός και Διαχρονικές Σχέσεις με τον Ελληνισμό” του Τμήματος Θεολογίας του Α.Π.Θ. σε συνεργασία με το ΚΕΔΙΒΙΜ του Ιδρύματος.

Ιστότοπος δηλώσης ενδιαφέροντος :

<https://www.diaviou.auth.gr/programs/diapolitismiki-epikoinonia-kai-diathriskeiaki-synyparxi-stin-istoria-ton-valkanion/>

Πηγές και ενδεικτική βιβλιογραφία

- **Αρβανίτη, Ε. Σακελλαρίου, Μ.** (2008). *Πολυπολιτισμικότητα και θρησκευτική Αγωγή στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση. Μια ερευνητική προσέγγιση.* Αθήνα : εκδόσεις Γρηγόρη
- **Βέρνικος, Ν. & Δασκαλοπούλου, Σ.** (2002), *Πολυπολιτισμικότητα, οι διαστάσεις της πολιτισμικής ταυτότητας,* Αθήνα: Κριτική
- **Geertz, C.** (1973) *The interpretation of cultures,* New York : Basic Books,
- **Ieronimos II, Βασιλείου Α. & al.** (2011). *Διαπολιτισμικότητα και Θρησκεία στην Ευρώπη μετά την επικύρωση της συνθήκης της Λισσαβόνας,* Αθήνα : εκδόσεις Ινδικτος,
- **Iprgrave, J.,** *Building E 2003)-Bridges,* Birmingham : Christian Education Movement
- **Iprgrave, J.,** (2001) *Pupil-to-pupil dialogue in the classroom as a tool for religious education,* Warwick Religions and Education Research Unit Working Papers, 2, University of Warwick, Coventry
- **Jackson, R.,** (2004^a) *Rethinking religious education and plurality: issues in diversity and pedagogy,* London : Routledge Falmer, Chapter 6.
- **Keast, J., Bitzea, C. & al.** (2007) *Diversity and intercultural education* (μτφ. Βαλλιανάτος, Α. & Χαραλαμπίδου, Ν.) a reference book, Council of Europe publishing
- **Καταγή, Ε.** επιμέλεια (2013): *Υγεία και Ασφάλεια στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση,* Αθήνα : εκδόσεις ΕΛ.ΙΝ.Υ.Α.Ε (Ελληνικό Ινστιτούτο Υγείας και Ασφάλειας στην Εργασία)
- **Πορτελάνος, Σ.** (2014), *Διαπολιτισμική και Διαθεματική Διδακτική στο Μάθημα των Θρησκευτικών,* Αθήνα: Έννοια
- **Sinclair, J.** (2005). *Learning to Live Together. Building skills, Values and Attitudes,* UNESCO
- **Τασούλη Μ.-Β.** (2019) *Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και το μάθημα των θρησκευτικών,* Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- **Χατζησωτηρίου Χ. , Μπάμπαλης, Θ. & al.** (2013). *Διαπολιτισμικός διάλογος στην Εκπαίδευση,* Αθήνα : εκδόσεις Διάδραση

COEXIST

Σας ευχαριστώ!

We need diversity of
thought in the world to
face the new challenges.
- Tim Berners-Lee

Σοφία Τριανταφύλλου
ΣΕΕ Αειφορίας-ΠΕ.Κ.Ε.Σ Θεσσαλίας
sofiatriantafilou5@gmail.com